

ІНФОРМАЦІЙНІ МАСИВИ В СИСТЕМІ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ: ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ, ПРОЗОРОСТІ, ІНТЕГРОВАНОСТІ

Святаш С.В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Досліджено питання вхідних, вихідних та внутрішніх інформаційних потоків в сфері оподаткування. Окреслено функціональні особливості інформаційних масивів податкових органів та платників податків. Зазначено основні важливі кроки в напрямку реформування адміністрування податків на сучасному етапі та ефект від таких впроваджень. Акцентовано увагу на необхідності впровадження інтегрованої інформаційної бази даних/ інформаційної системи та вихід на простоту, ефективність та прозорість співпраці платників податків та податкових органів. Зазначено основні кроки до побудови міцної та стабільної системи оподаткування. **Ключові слова:** податки, адміністрування, електронна звітність, інформаційні потоки, інформаційні масиви, єдиний рахунок, єдина податкова декларація, електронні сервіси, прозорість, реформа.

Постановка проблеми. Система оподаткування, поряд із постійними змінами у сфері фінансового регулювання, також зазнала чималих змін та стала однією з найважливіших у фінансових відносинах між державою і суб'єктами господарювання. Вона різнопланова і впливає практично на всі аспекти діяльності підприємств. Діюча податкова система постійно удосконалюється, що свідчить про намагання впровадити ефективно діючі відносини між державою і платниками податків, які штовхають економіку держави вперед. Однією з базових умов ефективної діяльності підприємства є своєчасне та вірне здійснення податкового рахівництва та формування податкової звітності. Податковий облік створює та відповідно користується податковими інформаційними потоками, які поділяються залежно від приналежності до платника податку чи контролюючого органу, напрямку переміщення та виконуваних функцій інформації та ін. Тому, правильне використання та побудова систем інформаційних масивів дозволяла налагодити ефективність системи оподаткування як з боку податкових органів, так і зі сторони платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в Україні активно здійснюється чергова податкова реформа, яка системно та якісно зачіпає реформування адміністрування податків. Над даною тематикою – податкових інформаційних потоків, електронних сервісів та підвищення ефективності роботи ДФС і полегшення оподаткування для платників – працює ціла гільдія експертів та спеціалістів, зокрема ГО «Реанімаційний пакет реформ», ГО «Інститут податкових реформ», які разом з Міністерством фінансів України напрацьовують зміни відповідно до плану дій Уряду на наступні роки. Окрім сьогоденнішніх напрацювань, слід відзначити наукові доробки О. І. Малишкіна, Я. В. Соколова, М. М. Коцупатрого, А. Г. Загороднього, Ю. Б. Іванова, А. І. Крисоватого, В. Мурашко, О. Є. Власової, Т. А. Бурової та ін. Проте, дана тематика настільки широка та динамічна, що потребує постійного поточного дослідження та імплементації отриманих позитивних результатів на практиці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Забезпечення ефектив-

ного прозорого адміністрування податків органами ДФС та полегшення податкового обліку і зменшення витрат на його ведення платниками податків розглядалося неодноразово, однак відсутність системного розширеного розгляду залежності зростання ефективності оподаткування та зменшення затрат часу, а відтак і фінансових ресурсів від структурної та простої інтегрованої інформаційної податкової системи не дозволяла напрацювати науковцям та експертам лінію реформування податкової системи у даному напрямку. Наразі, це питання як ніколи актуальне, а тому саме розгляд впровадження єдиного рахунку, єдиної податкової декларації, зменшення кількості первинних документів, повний перехід на електронні сервіси оподаткування та податкового контролю і відкритості податкових органів є надто важливим для стимулювання поступального руху економіки держави в цілому.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження питання вхідних, вихідних та внутрішніх інформаційних потоків в сфері оподаткування і відповідно впровадження інтегрованої інформаційної системи та вирішення питання підвищення ефективності співпраці між платниками податків та податковими органами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Облікова система покликана забезпечити ефективне управління економічними подіями суб'єкта господарювання. Облік готує фінансову інформацію для процесу прийняття управлінських рішень, тому він є частиною інформаційної системи управління підприємством [1, с. 49]. Оскільки лєвова доля обліку припадає на податкове рахівництво (за даними Doing Business в 2016 році 350 год. витрачалося на податкове рахівництво в середньостатистичному українському підприємстві, порівняно із 232,7 год. в 2015 році [2]), то дуже важливими як для суб'єктів економічних відносин так і для контролюючих (податкових) органів є вхідні та вихідні податкові інформаційні потоки. На рис. 1 зображена спрощена схема кругообігу інформації у сфері оподаткування.

При тому, слід розуміти, що всі інформаційні потоки неможливо чітко поділити на вхідні, вихідні чи внутрішні потоки, адже інформація несе декілька характеристик та виконує зазвичай кілька функцій. Очевидно, що податковий

орган переважно працює з інформацією, яка надходить від суб'єктів господарювання, тобто від платників податків, для податкових органів такі інформаційні потоки є вхідними, а для підприємств навпаки вихідними. Отже варто інформаційні потоки розглядати в єдності та відокремлено за корисністю та використанням суб'єктами оподаткування.

Власне, інформація податкового органу включає весь набір показників, документів, класифікаторів, кодів, методів їх використання в системі податкових органів, а також інформаційні масиви даних на машинних носіях, які використовуються під час поточної роботи. Інформація формується для задоволення різноманітних професійних потреб користувачів системи оподаткування. Вона має бути чітко організована для сприйняття, обробки та передачі, а тому формується у вигляді масивів, баз даних, банків даних (наприклад, АІС). Масиви, як і дані що в них знаходяться, по ступеню стійкості можна розділити на змінні (зміни в якій протягом року становлять або перевищують 20%) та постійні (або умовно-постійні). Умовно-постійна інформація в податкових органах зазвичай представлена внутрішньою інформацією (класифікатори, законодавство тощо), а змінна – інформація про перевірки, оперативний контроль та результати іншої поточної роботи.

У зв'язку з розвитком ДПС, одночасно зі збільшенням кількості платників податків та обов'язкових платежів до бюджету, надзвичайно збільшився потік інформації, що надходить на адресу податківців, зросла кількість документів, що потребують негайного реагування, обсяг інформації давно перейшов межу, коли прості засоби обробки інформації дозволяють оперативно та доброякісно її обробити. Це можна здійснити лише за умови функціонування інформаційних систем (ІС).

Власне, інформаційна система ДПС ґрунтується на трьох основних елементах: центральній базі даних (ЦБД) податкових органів, корпоративній інформаційній телекомунікаційній мережі (надає можливість податковим органам використовувати інформацію ЦБД та інформаційних архівів інших міністерств та відомств), сучасних інформаційних технологіях (для опрацювання максимальної кількості інформації).

На сьогодні у ДФС функціонує ряд автоматизованих інформаційних систем АІС, які використовуються залежно від напрямку поточної роботи та рівня контролюючого органу (обласний, районний та ін.) та системні локально-мережеві АРМи районного рівня: «Підприємці», «Земля», «Облік платників», «Аудит», «Пільги», «Свідectво», «Касові апарати», «Банк», «Звіт» тощо [3].

Відповідно до призначення чи приналежності інформації до відповідної сфери, структурування даних в інформаційні масиви баз даних повинно забезпечувати дотримання таких вимог:

- об'єднання в єдину базу даних, що характеризуються близьким предметним змістом і забезпечують реалізацію інформаційної технології одного чи декількох взаємопов'язаних процесів діяльності податкових органів;
- повноту та достатність забезпечення інформацією посадових осіб податкових органів в межах номенклатури даних, що містяться у вхідних документах;
- організацію даних в інформаційні структури і управління ними шляхом використання систем керування базами даних та забезпечення інформаційної сумісності між різними базами даних;
- організація даних в базах даних з врахуванням існуючих інформаційних потоків між об'єктами автоматизованої інформаційної системи та всередині податкових органів;

Рис. 1. Схема інформаційних податкових потоків

Джерело: сформовано автором

- забезпечення інформаційної сумісності з даними, що поступають із зовнішніх рівнів, з якими взаємодіє дана система;
- виконання принципу системності і однократності вводу.

Поряд з вимогами до самої інформації, повинен забезпечуватися інформаційний взаємозв'язок, як між задачами, що вирішуються кожною функціональною підсистемою, так і зовнішніми органами. Зовнішніми вважаються не тільки підприємства, організації і фізичні особи, але й органи податкової поліції, фінансові органи, банки, митні органи та інші [3].

Інформаційне забезпечення має великий вплив на усі процеси, а тому на сучасному відтинку розвитку національної економіки воно може підвищити ефективність функціонування, зокрема, податкової системи. Адже саме податки складають вирішальну частину доходів держави і місцевого самоврядування, тих фінансових потоків, від яких залежить життєдіяльність органів державної влади та управління, національна оборона і безпека, перспектива розвитку громадянського суспільства [4, с. 3].

Зворотна сторона роботи з податковою інформацією – податковий облік платника податків. У зарубіжних країнах розрізняють дві моделі співіснування бухгалтерського і податкового обліку [5]. Перша модель – континентальна – являє собою положення, за яким бухгалтерській і податковий облік фактично співпадають і перший виконує усі фінансово-облікові завдання (Германія, Швеція, Іспанія, Італія та ін.). Друга модель – англосаксонська – передбачає співіснування і ведення паралельно як бухгалтерського, так і податкового обліку (США, Англія, Австрія, Канада та ін.).

За ступенем участі бухгалтерського обліку в системі податкового обліку можна виділити три види податкового обліку [6, с. 17–18]:

- бухгалтерський податковий облік – показники податкового обліку формуються виключно на даних бухгалтерського обліку;
- змішаний податковий облік – показники податкового обліку формуються на основі даних бухгалтерського обліку, але з використанням певних методів для цілей оподаткування;
- абсолютний податковий облік – показники податкового обліку формуються без участі бухгалтерського обліку (мито, державне мито) [5; 6, с. 18].

Так, платник податків самостійно обирає облікову політику на підприємстві та працює відповідно до неї. Власне, податковий облік має 3-рівневу структуру:

1-й – рівень первинних облікових документів – у випадку, коли форми первинних документів податкового обліку не передбачені, замість них на практиці використовуються первинні облікові документи бухгалтерського обліку;

2-й – рівень податкових реєстрів – ведені форми систематизації даних податкового обліку за звітний (податковий) період, згруповані відповідно до вимог податкового законодавства (розробляються платниками податків самостійно, за винятком встановлених законодавчо);

3-й – рівень податкової звітності з конкретного податку [7].

В сучасних умовах господарювання показники бухгалтерського обліку максимально пови-

нні використовуватися для складання податкової звітності, задовольняти інформаційні потреби податкових органів по нарахуванню і своєчасності сплати податків та зборів кожної юридичної і фізичної особи. Облікова політика для підвищення її ефективності має включати робочий план рахунків, графік документообігу документів [8, с. 29].

Кожен вид податку чи збору має власну особливу інформаційну модель обліку податкової бази та нарахування сум податкових платежів, що досить ускладнює роботу податкових служб платника та потребує великих часових затрат. Формування податкового рахівництва дає можливість у межах податкового законодавства, зокрема податкового кодексу, визначити зрозумілу для користувачів схему облікового процесу з атрибутами науки: предмет, мету обліку, записи в реєстрах, формування звітності тощо [9, с. 12].

Так, поряд із вказаними в аналітичній розробці ГО «Реанімаційний пакет реформ» [10] за підтримки Посольства Чеської республіки в Україні пропозиціями щодо реформи ДФС України, такими як забезпечення відкритості ДФС через оприлюднення узагальнюючих (статистичних) показників з основних напрямків її діяльності, підключення податкових органів до всіх публічних реєстрів тощо, стоїть одна з вихідних (основних) практичних рекомендацій, що полегшить роботу платникам податків – сприяння запровадженню єдиного рахунку для сплати податку [12, с. 30].

Наразі, в Україні здійснюється чергова податкова реформа. Однак, цього разу значна увага приділяється сфері адміністрування податків. Так, план пріоритетних дій Уряду на 2016 рік у розрізі податкової реформи акцентує значну увагу на переході до електронної взаємодії платників податків та ДФС, зменшенні часу на заповнення декларації з податку на додану вартість, підвищенні ефективності аналітичної роботи ДФС (інтегрувати інформаційні системи податкової та митної служб). Власне, в документі зазначається, що ефективна аналітична робота дозволить зменшити тягар податкових перевірок, одночасно підвищивши здатність ДФС протидіяти ухиленню від податків. Внаслідок реформи, – зазначається, – платники податків отримають зменшення часових витрат на взаємодію з податківцями, також суттєво знизяться можливості для хабарництва з боку податківців [13].

В підтримку необхідності електронних сервісів для платників податків та зборів, єдиної інтегрованої інформаційної бази податкового органу та єдиного рахунку для сплати податків є також програма податкової реформи ГО «РІПР» в частині адміністрування, яка вказує на необхідність:

- впровадження єдиного рахунку для сплати податків (крім ПДВ);
- впровадження електронних сервісів для платників податків (електронний кабінет, електронний реєстр чеків, реєстр акцизних марок);
- зменшення кількості первинних документів, можливостей їх використання в електронному вигляді та часу на ведення обліку;
- забезпечення відкритості ДФС шляхом оприлюднення зведеної інформації щодо діяльності служби та платників податків [10].

Згідно коментарів ГО «Інститут податкових реформ», електронний кабінет платника податків повинен максимально мінімізувати витрати часу платників податків на виконання податкових зобов'язань та контроль за дотриманням законодавства. «Зважаючи на це, – вказують експерти ГО «Інститут Податкових Реформ», – даний сервіс має охоплювати технічні рішення стосовно:

- подачі податкової звітності;
- сплати податкових зобов'язань у електронному вигляді;
- пошуку інформації стосовно контрагентів;
- отримання податкових консультацій та оцінювання рівня задоволення послугами, що надані органами ДФС; видачі необхідних платникам довідок та документації [11].

Наразі обговорюється питання прийняття ключових показників ефективності (KPIs) для ДФС, які включають в себе кількісні та якісні показники, покликані проконтролювати ефективність роботи податкових органів щодо належного виконання сервісних функцій, організаційної структури, добровільної сплати, ризик-орієнтованого підходу, аудиту та апеляції, роботи з боргом, ПДВ та митниці [14]. Такими ключами також очікується отримувати інформацію і про ефективність роботи електронних сервісів податкової сфери.

Отже, подання звітності в електронному вигляді – пріоритетний напрям у розвитку партнерських стосунків між центральними органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання. До переваг такої подачі податкової звітності належать:

- економія робочого часу суб'єктів господарювання, а також їх коштів на придбання бланків звітних документів;
- відсутність дублювання на паперових носіях та зберігання паперових копій звітності;
- уникнення витрати часу у чергах до інспектора або вікна приймання звітності при подачі звітності;
- гарантія автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність арифметичних помилок та описок;
- можливість оперативного оновлення форматів подання документів в електронному вигляді телекомунікаційними каналами зв'язку;
- підтвердження доставки звітності;
- конфіденційність інформації;
- оперативність обробки отриманої інформації в органах ДФС [15].

Власне, ефективність побудови системи інформаційних потоків, організації співпраці платників податків та зборів з податковими органами залежить від розвитку системи комунікації, слідування технічному прогресу та максимальній відкритості ДФС поряд із простотою процесів оподаткування.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на матеріал, поданий вище, для практичного продовження трансформації податкової сфери, яка покращить ефективність роботи податкових органів та платників податків з одночасним ско-

роченням витрат на її провадження є наступні кроки, визнані більшістю експертів.

По-перше, перехід на електронний документообіг та ведення обліку в електронному вигляді (всіх видів обліку, що дозволяє відійти від застарілого паперового формату) та підвищити швидкість обміну інформацією між відповідними контрагентами чи державними органами.

По-друге, виходячи з наведеного вище кроку, виникає необхідність інтегрованих інформаційних баз, з одного боку, державних органів (які б мали необмежений (згідно з законодавством) доступ до інформаційних масивів один одного), та з іншого боку – технічне рішення для платників податків у формуванні простих інформаційних масивів електронної документації з автоматичним віднесенням документу до відповідного виду звітності та формування таким чином блоку первинних документів, а на основі них і формування кінцевої звітності.

По-третє, оскільки платники податків в кінцевому вигляді матимуть від-повідне програмне забезпечення для сфери обліку, в т. ч. податкової сфери, то очевидним буде те, що дані «робочі місця» будуть частиною великої єдиної інтегрованої інформаційної податкової системи, яка буде давати доступ податковим органам до звітності платників податків без спеціального пересилання звітності на електронну пошту, а платники податків, в свою чергу, отримають миттєве оновлення законодавства, форм звітності чи інших вимог та порад. Обов'язковим має бути фіксування перегляду звітності платника податковим органом чи ознайомлення з результатом перевірок та оновленнями платником податків з метою усунення спірних питань.

По-четверте, одним із блоків такого програмного забезпечення платника та відповідною частиною сайту ДФС має бути розділ інфографіки, в якому всі зацікавлені матимуть змогу отримати наочну інформацію з різного роду питань податкового органу, а саме стосовно ефективності його роботи чи виконання бюджету, плану перевірок тощо. Така інфографіка має бути представлена у вигляді діаграм, схем, графіків різного роду за обраний користувачем період, в обраному користувачем вигляді за декількома вибраними показниками з можливістю завантаження зображення (з обов'язковою вказівкою авторського права на розробку графіка). Окрім того, має бути передбачена можливість доступу до повної зведеної інформації, на основі якої будується тематична інфографіка.

І нарешті, обов'язковим кроком є впровадження єдиного рахунку для сплати податків. Власне, цьому впровадженню має передувати впровадження єдиної податкової декларації, а відтак і єдиного податкового рахунку, який не буде змінюватися з року в рік.

Отже, саме пройшовши вище вказані кроки реформування адміністрування податків та сфери оподаткування в цілому, країна вбере найкращі практики зарубіжних держав стосовно вирішення податкових питань та матиме стійку, прозору та просту систему оподаткування.

Список літератури:

1. Денчук П. Облік, як система підготовки інформації для управління // П. Денчук, В. Рожелюк. – Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі / Матеріали науково-практичної конференції, 25-26 листопада 2010 р. / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2010. – С. 49–52.
2. Офіційний сайт Doing Business: <http://www.doingbusiness.org>
3. Касьяненко М. М. Організація роботи та управління органами дер-жавної податкової служби України [Електронний ресурс] / М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, П. В. Цимбал // Ірпінь: Академія ДПС України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: http://www.vuzlib.su/Upr_DPS/_index.htm.
4. Алексеев І. Планування інформаційного забезпечення податкових потоків підприємств / І. Алексеев, О. Червінська. // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 3–6.
5. Іванов Ю. Б. Податкове рахівництво: Конспект лекцій. / Ю. Б. Іванов, О. Є. Найдено. – Х.: Вид ХНЕУ, 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.bestreferat.ru/referat-174884.html>.
6. Власова О. Є. Конспект лекцій з курсу «Податковий облік» (для студентів 4, 5 курсу денної і заочної форм навчання напрямку підготовки 6.030509 «Облік і аудит» 0501 – «Економіка і підприємництво», спеціальності «Облік і аудит») / О. Є. Власова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. – ХНАМГ – 2010. – 218 с.
7. Податковий менеджмент [Електронний ресурс] / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисовати, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова // Знання. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-179.html>.
8. Бурова Т. А. Удосконалення організації обліку податкових платежів на підприємстві / Т. А. Бурова, О. М. Волковицька. // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. – 2014. – №5. – С. 28–33.
9. Мурашко В. Податкове рахівництво як вид обліку для оподаткування // В. Мурашко, Ю. Якимов. – Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі / Матеріали науково-практичної конференції, 25-26 листопада 2010 р. / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2010. – С. 11–13.
10. Офіційний сайт ГО «Реанімаційний пакет реформ»: <http://rpr.org.ua>.
11. Офіційний сайт ГО «Інститут податкових реформ»: <http://ngoipr.org.ua>.
12. Дроговоз Ю. Інституційні проблеми української податкової системи та шляхи їх вирішення / Ю. Дроговоз, В. Дубровський // РПР. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://rpr.org.ua/uploads/files/source/Policy_Tax_Reform_RPR.pdf
13. План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249104044>
14. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: <http://www.minfin.gov.ua/>
15. Плисенко А. Подання звітності в електронному вигляді [Електронний ресурс] / А. Плисенко // Вісник. Право знати все про податки і збори. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.visnuk.com.ua>.

Святаш С.В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ИНФОРМАЦИОННЫЕ МАССИВЫ В СИСТЕМЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЯ НАЛОГОВ: ВОПРОС ЭФФЕКТИВНОСТИ, ПРОЗРАЧНОСТИ, ИНТЕГРИРОВАННОСТИ

Аннотация

Исследованы вопросы входящих, исходящих и внутренних информационных потоков в сфере налогообложения. Определены функциональные особенности информационных массивов налоговых органов и налогоплательщиков. Указаны основные важные шаги в направлении реформирования администрирования налогов на современном этапе и эффект от таких внедрений. Акцентируется внимание на необходимости внедрения интегрированной информационной базы данных / информационной системы и выход на простоту, эффективность и прозрачность сотрудничества налогоплательщиков и налоговых органов. Указаны основные шаги к построению прочной и стабильной системы налогообложения.

Ключевые слова: налоги, администрирование, электронная отчетность, информационные потоки, информационные массивы, единый счет, единая налоговая декларация, электронные сервисы, прозрачность, реформа.

Sviatash S.V.

Kyiv National Economic University of Vadym Hetman

INFORMATION ARRAYS IN THE TAX ADMINISTRATION SYSTEM: THE ISSUES OF EFFICIENCY, TRANSPARENCY, INTEGRITY

Summary

The article focuses on inbound, outbound and internal flow of information in the field of taxation. Functional features of the information arrays of the tax authorities and taxpayers are determined. The main important steps in reforming of the tax administration at the modern stage and the effect of such implementations are defined. Attention is focused on the necessity of introducing of an integrated information database / information system in order to achieve simplicity, efficiency and transparency of the cooperation of taxpayers and tax authorities. The article shows the main steps to build a solid and stable tax system.

Keywords: taxes, administrative tools, electronic reporting, information flows, information collections, single bill, single tax declaration, e-services, transparency, reform.